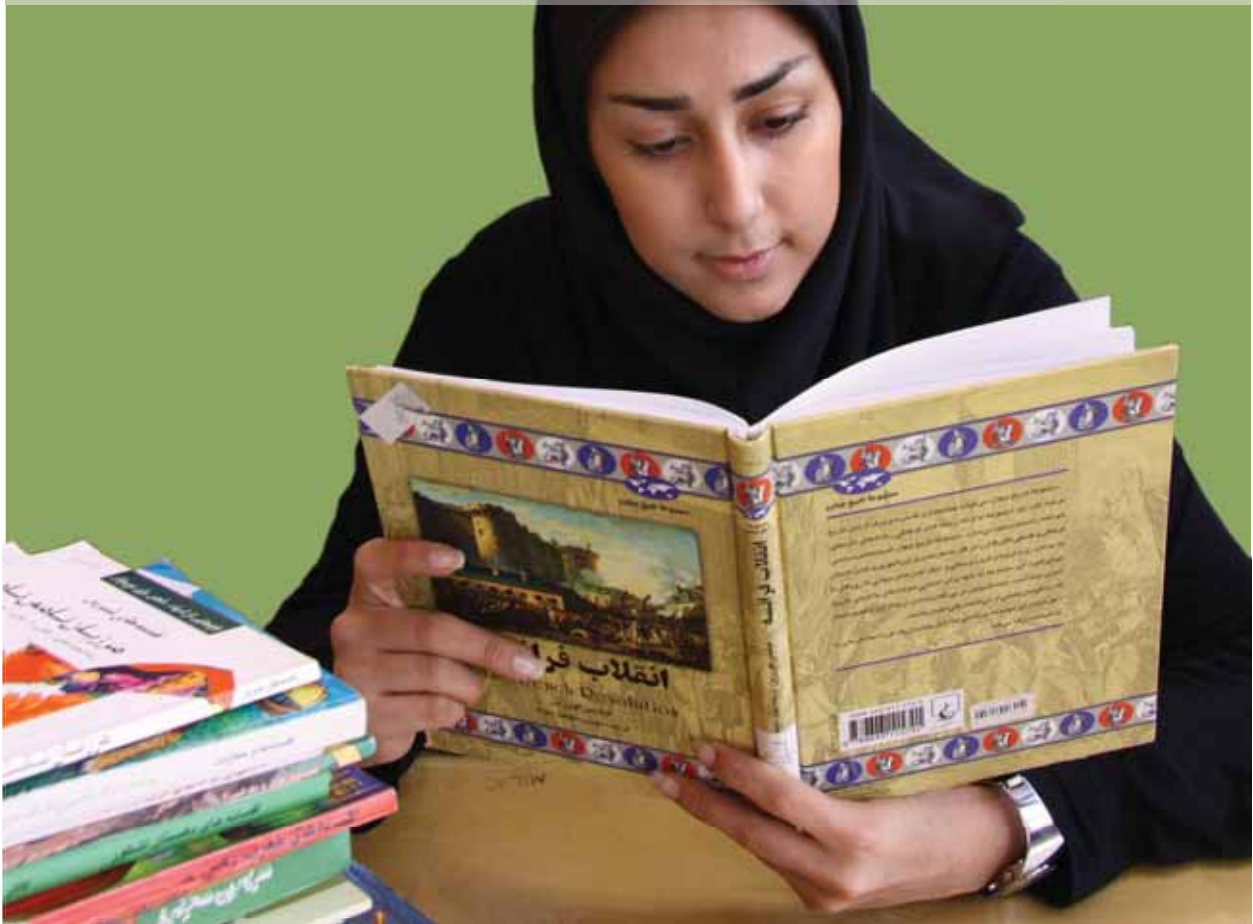

نگاهی به آسیب‌شناسی مطالعه

خواندن، مهارتی که نیازمند آموزش است

کلیدواژه‌ها: ضرورت مطالعه، کتاب‌خوانی، فرهنگ کتاب‌خوانی، مطالعه، خواندن کتاب

مقدمه

مدتی است که به مناسبت‌های متفاوت، هرگاه صحبت از کتاب پیش می‌آید، بلافاصله از سرانته پایین کتاب‌خوانی در جامعه انتقاد می‌شود. پیرو این بحث دلایل چندی نیز مطرح می‌شود که اهم آن‌ها از این قرارند:

◆ امروزه کشش دنیای دیجیتال و مجازی مانع خواندن کتاب‌های کاغذی می‌شود. مردم با امکانات متنوعی که دنیای مجازی در دسترسشان قرار می‌دهد، دیگر رغبتی به خواندن کتاب، به ویژه کتاب‌های سنتی، نشان نمی‌دهند.

راز سریع خواندن حجم زیاد مطالب در روز و فهمیدن آن‌ها، به دانستن فنون صحیح مطالعه و خواندن وابسته است

سن مناسب، «آی‌پد»، «آیفون»، «لپ‌تاپ» و مانند آن‌ها را در اختیار فرزندان قرار می‌دهند. آنان حتی برای فرزند خود لالایی و شعرهای کودکانه را نیز گاهی از روی کتاب می‌خوانند و او را با شکل فیزیکی کتاب آشنا می‌کنند تا رفته‌رفته، هم‌زمان با توجه به اسباب‌بازی‌هایش، در او حس خوبی نسبت به کتاب به وجود آید و به آن شرطی شود. سپس بعد از مدتی که کودک توانست اشیایی مانند اسباب‌بازی را با دست بگیرد، والدین برایش کتاب‌های پارچه‌ای تهیه می‌کنند تا او بتواند آن‌ها را نیز مانند سایر وسایل بازی در دست بگیرد، لمس کند و به شکل‌های آن نگاه کند. این کتاب‌ها در این سنین برای کودکان مزایای زیادی دارند، از جمله اینکه به علت پارچه‌ای بودن پاره نمی‌شوند و اگر کودک آن‌ها را کثیف کند، قابل شست‌وشو هستند.

در هر صورت تشویق به کتاب‌خوانی و ایجاد انگیزه برای خواندن کتاب، از خانواده شروع و در مهد کودک، پیش‌دبستانی، دبستان و دبیرستان، با برنامه‌ریزی علمی توسط مسئولان فرهنگی، از جمله وزارت آموزش و پرورش و رسانه‌ها و سایر نهادهای فعال در این زمینه، دنبال می‌شود. در این وادی، نقش کلیدی کتابخانه‌های مدرسه‌ها را در سپردن این مکان‌ها به دست کارشناسان کتابداری، و مجهز کردن این کتابخانه‌ها به کتاب‌های سودمند و رغبت‌برانگیز برای رده‌های سنی متفاوت دانش‌آموزان نباید فراموش کرد. نقش کتابدار حرفه‌ای علاقه‌مند در کتابخانه مدرسه بسیار حائز اهمیت است. ایجاد زمینه‌های مساعد و فعالیت‌های انگیزه‌دهنده کتابدار، دانش‌آموزان علاقه‌مند به مطالعه را ناآگاهانه به دنبال کتاب‌های مبتذل بازاری نمی‌فرستد. به این ترتیب آنان می‌توانند از اوقات مطالعه خود استفاده بهتری ببرند.

خواندن به عنوان یک مهارت

به هر حال امروزه تمام اقشار جامعه، از فرودست تا بالادست، در طول روز به خواندن احتیاج پیدا می‌کنند. این خواندنی‌ها ممکن است به‌سادگی خواندن سردر مغازه‌ای، خواندن کاغذهای اداری و یا خواندن کتاب‌های قطور دانشگاهی، و مانند آن باشند. در این زمینه دنیای مجازی از نیاز افراد جامعه به مهارت خواندن ذره‌ای نکاسته است. خواندنی را در هر

- ◆ کتاب‌خوان نبودن والدین، به‌ویژه مادر، و در نتیجه آشنا نکردن فرزندان با کتاب از کودکی، باعث کتاب‌نخواندن در بزرگی می‌شود.
- ◆ فرهنگ کتاب‌خوانی در جامعه بر اثر عوامل گوناگون رشد نیافته است.
- ◆ کتاب گران است و خرید آن برای همه افراد کتاب‌خوان مقدور نیست.
- ◆ افراد پیوسته در تلاش معاش‌اند و فرصتی برای کتاب خواندن برایشان نمی‌ماند.
- ◆ برای افراد در سنین بالا مشکلات بینایی مانع از مطالعه است.
- ◆ آموزش و پرورش دانش‌آموزان را به کتاب علاقه‌مند نمی‌کند و فرهنگ کتاب‌خوانی را رواج نمی‌دهد.
- ◆ کتاب در زمینه مورد علاقه شخص کم است.

اگر عوامل بالا موجب پایین بودن سرانه کتاب‌خوانی در جامعه شده باشند، راهکارهایی نیز برای رفع بعضی از این مانع‌ها وجود دارند. برای آنان که اهل مطالعه هستند و در خرید کتاب با مشکل مالی روبرو می‌شوند، در شهر تهران، در اکثر فرهنگ‌سراها و سراهای محله، کتابخانه‌هایی برای بزرگسالان، جوانان، نوجوانان و کودکان وجود دارند. این کتابخانه‌ها نیاز به خرید کتاب را، البته غیر از کتاب‌های تخصصی، تا حدی بر طرف می‌کنند.

استفاده از دنیای مجازی مطلبی است که در جوامع امروزی درباره محاسن و معایبش، از جمله عادت افراطی به آن و پیامدهای ناگوار این عادت، مستند نبودن بعضی نوشته‌ها که بین مردم دست‌به‌دست می‌شوند، و بسیاری از این قبیل، بحث و گفت‌وگوی زیادی می‌شود. این نوشته در پی پرداختن به این بحث مفصل نیست، ولی تا آنجا که پدیده دنیای مجازی را دلیلی برای نخواندن کتاب مطرح می‌کنند، باید گفت که شخص علاقه‌مند به کتاب، برایش فرقی نمی‌کند، چون می‌تواند به جای کتاب کاغذی از کتاب‌های الکترونیکی استفاده کند.

اما در مورد خردسالان، مدیریت والدین بر این امر بسیار ضروری است. به‌طور معمول، پدران و مادران آگاه، نه در سنین خیلی پایین، بلکه در موقعیت و

کتاب خواندن در حال راه رفتن، سرعت مطالعه را پایین می‌آورد

جایی، چه روی کاغذ، چه روی صفحه نمایش رایانه و چه روی گوشی همراه، باید خواند.

افراد در مورد مطالعه آزاد و یا مطالبی که خواندنش در ارتباط با شغل و حرفه آنهاست، شکایت زیادی از کمبود وقت دارند. همیشه مقداری از حجم خواندنی‌های واجب، بر اثر کم آوردن زمان به روز بعد موکول و باعث دل‌نگرانی می‌شود. مشکل کم‌آوردن وقت برای مطالعه را چگونه می‌توان حل کرد؟

چند روز پیش یک دانشجوی ایرانی که در کشوری انگلیسی زبان تحصیل می‌کند، از وضعیت مطالعه خودش گلایه می‌کرد که نمی‌تواند با سرعت هم‌کلاسی‌هایش تکالیف خواندنی خود را بخواند و تمام کند. او می‌گفت: این کمبود وقت ارتباطی به این موضوع ندارد که زبان مادری او انگلیسی نیست، بلکه عوامل دیگری نیز در این کندی مطالعه دخیل هستند. دانشجویان دیگری نیز که مانند او زبان مادری‌شان انگلیسی نیست تکالیف خواندنی را به اصطلاح «می‌بلعند» و به موقع تمام می‌کنند، در حالی که او تازه اندر خم یک کوچه است.

سخنان او راقم این سطور را به یاد دو خاطره مربوط به چند دهه پیش انداخت که اولین آن، آشنایی با یک خانواده انگلیسی ساکن ایران، در یک مهمانی بود. آنها دو فرزند داشتند. پسرشان کلاس پنجم ابتدایی بود و به مدرسه مخصوص خودشان می‌رفت و دخترشان چهارساله بود. مادر خانواده که فهمید شغلم تدریس است، از من سراغ کتابخانه‌هایی را در تهران گرفت که کتاب‌هایی برای قبل از دبستان و کتاب‌هایی برای سن بچه‌های ابتدایی به زبان انگلیسی داشته باشند. او برایم تعریف کرد که پسرش در تعطیلات تابستان کتاب‌های زیادی خوانده است و دیگر کتابی برای خواندن ندارد و هنوز دو هفته به آغاز سال تحصیلی جدیدش مانده است. وقتی مادر مجموع تعداد صفحاتی را که این پسر در این مدت خوانده بود برایم گفت، به نظرم عجیب و مبالغه‌آمیز آمد؛ چون از نظر من چنین چیزی امکان نداشت.

از مادر پرسیدم که واقعاً این کتاب‌ها را خوانده یا بعضی را فقط ورق زده است. آن خانم برایم توضیح داد که در کشور ما کودکان قبل از رفتن به مدرسه، توسط والدین و سپس در مهد کودک، توسط مربیان با کتاب آشنا می‌شوند. آن‌گاه در مدرسه، بچه‌ها را با توجه به سنشان، گام‌به‌گام با روش‌های صحیح مطالعه و افزایش سرعت خواندن آشنا می‌کنند.

و اما مورد دوم، چند سال بعد بود که دوستی برایم از یک دختر ایتالیایی تعریف کرد که تازه ازدواج کرده و با همسرش و به قصد یک سفر پنج هفته‌ای به تهران آمده بود. دوستم کتابخانه نسبتاً بزرگی در خانه داشت که به مناسبت رشته تحصیلی‌اش، بیشتر به زبان انگلیسی بود. او برایم توضیح داد چگونه آن دختر که به زبان انگلیسی مسلط بود، در مدت ۱۵ روزی که از سفرش می‌گذشت، کتاب‌های او را به اصطلاح «درو» کرده و دیگر برایش کتابی نخوانده نمانده بود و حالا دنبال کتاب‌های جدید می‌گشت. دوستم به من گفت، در واقع ایشان کتاب نمی‌خواند، بلکه کتاب را «می‌خورد». گفتم حتماً سرسری خوانده است. او جواب داد: «من هم ابتدا همین‌طور فکر می‌کردم، ولی وقتی درباره مطالب بعضی از کتاب‌ها حرف می‌زدیم و یا بعضی از شخصیت‌های رمان‌ها را نقد می‌کردیم، کاملاً معلوم بود که آنها را با دقت خوانده است.

راز سریع خواندن حجم زیاد مطالب در روز و فهمیدن آنها، در هر دو مورد ذکر شده در بالا، به‌خاطر دانستن فنون صحیح مطالعه و خواندن است. شاید بتوان گفت که یکی از علل مهم پایین بودن سرانه کتاب‌خوانی در جامعه ما نداشتن مهارت لازم در خواندن است که پیامد آن کم آوردن وقت است.

روش صحیح مطالعه

با توجه به سرعت زندگی، به‌ویژه در کلانشهرها، که شخص دائم با کمبود وقت روبه‌روست، آموختن روش‌های صحیح مطالعه و فنون خواندن یکی از مهارت‌های ضروری زندگی است. در کشورهایی که آموزش این مهارت، از دبستان شروع و در سطوح بالاتر دنبال می‌شود، هم‌پای این آموزش‌ها، دانش‌آموزان مرتب و پیوسته این فنون را به‌طور عملی به کار می‌گیرند و تمرین می‌کنند.

رعایت چند نکته بنیادی هنگام کتاب خواندن

◆ شرایط مکان مطالعه از نظر دما، نور و دور بودن از صداهای مزاحم بسیار مهم است. کتاب خواندن در حال راه رفتن سرعت را پایین می‌آورد. خواندن در رخت‌خواب باعث خواب‌آلودگی می‌شود، چون رخت‌خواب مکانی است که فرد از کودکی به عنوان جای خواب نسبت به آن شرطی شده است.

به هر حال، خواندن نیاز هر روز همه افراد جامعه است. مهارت سریع خواندن برای بعضی اقشار مانند استادان، دانشجویان، پژوهشگران، معلمان، دانش‌آموزان و همه افراد علاقه‌مند به مطالعه بسیار ضروری است. امید آنکه آموزش دادن این مهارت در همه دوره‌های تحصیلی، مورد توجه مسئولان محترم فرهنگی قرار گیرد تا به این وسیله گامی بزرگ در راه کمک به رشد کتاب‌خوانی برداشته شود.

◆ شخص باید نخست هدف خود را از خواندن مشخص کند و سپس طبق آن، از فونونی که آموخته است، با توجه به نوع آن مطالب، استفاده کند. برای مثال، باید مشخص کند آیا فقط آن مطلب را برای کسب اطلاعات و اخبار می‌خواند؟ آیا می‌خواهد فقط آن مطلب را بخواند، بفهمد و بگذرد؟ آیا می‌خواهد آن مطلب را بخواند، بفهمد، از بر کند و برای امتحان حاضر شود؟

◆ سریع خواندن به تمرکز نیاز دارد. برای هر کسی ممکن است این اتفاق بیفتد که مثلاً یک بند (پاراگراف) را از اول تا آخر بخواند، ولی نفهمد چه خوانده است، چون فکرش به چیز دیگری مشغول بوده است. در این حالت خواندن اتفاق افتاده است، ولی بدون فهم مطلب. این شخص مجبور است برای فهم آن مطلب یک بار دیگر، با تمرکز، خواندن را تکرار کند که در نتیجه آن وقتش تلف می‌شود.

◆ خواندن با صدای بلند سرعت را کم می‌کند. به‌طور معمول، افرادی که حافظه شنیداری قوی دارند، برای حفظ کردن یک مطلب از این فن استفاده می‌کنند. ولی کسی که چنین هدفی از خواندن ندارد و فقط می‌خواهد مطلب را سریع بخواند و بفهمد، باید دقت کند که فقط چشمانش روی مطلب به‌طور یکنواخت حرکت کنند. لب زدن، در دل گفتن و به‌طور کلی به حرکت در آوردن اندام گفتاری از سرعت خواندن می‌کاهد.

◆ مطالب خواندنی طبیعتشان با هم فرق دارد. نمی‌توان کتاب فیزیک و شیمی را مثل کتاب داستان (رمان) خواند.

◆ نیازی نیست بعضی از مطالب خواندنی را خط به خط از اول تا آخر خواند. خواندن بند (پاراگراف) اول و آخر یک مقاله خوب نوشته شده، خلاصه اطلاعات مهم را به دست می‌دهد. برای مثال، چه کسی یک روزنامه را از اول تا آخر آن می‌خواند؟ معمولاً شخص ناخودآگاه ابتدا به همه تیترهای اصلی روزنامه نظر می‌اندازد و مطالبی را که به آن‌ها علاقه‌مند است، برای خود مشخص می‌کند. سپس به ترتیب اهمیتی که آن مطالب برایش دارند، با دقت شروع به خواندن آن‌ها می‌کند.